

professional pedagogical education] – [Elektronnyy resurs. – Rezhym dostupu: <http://www.lp.edu.ua/news/2016/lvivska-politehnika-stane-potuzhnoyu-kuzneyu-kadriv-dlya-profesiynoyi-pedagogichnoyi>]

10. *Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 21.03.2016 № 292 «Pro zatverdzhennya Pereliku spetsializatsiy pidhotovky здобувачив вищої освіти за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)», за якими здійснюється формування та розміщення державного замовлення».* [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated March 21.03.2016 № 292 «On Approval of the List of Specializations for the Preparation of Higher Educational Institutions in the specialty 015 «Professional Education (in Specializations) », under which the formation and placement of the state order is carried out] – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0532-16>

11. *Osvitni napryamy pidhotovky. Fakultet profesiynoyi ta tekhnolohichnoyi osvity. Umanskyi derzhavnyi pedahohichnyi univertsytet Pavla Tychny.* [Educational directions of preparation. Faculty of Professional and Technological Education. Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychna] – [Elektronnyy resurs. – Rezhym dostupu: https://tpf.udpu.edu.ua/index.php?do=static&page=osvitni_napriamy]

12. *Osvitnya prohrama. Profesiyna osvita (Kompyuterni tekhnolohiyi). Osvitniy stypin bakalavr za spetsialnistyu 015 Profesiyna osvita (Kompyuterni tekhnolohiyu) (2016).* [Educational program. Professional education (Computer technologies). Educational degree: Bachelor in specialty 015 Professional education (Computer technologies)]. // *Zatverdzheno vchenoyu radoyu Umansko derzhavnoho pedahohichnoho univertsytetu imeni Pavla Tychny (protocol № 2 vid 30.01.2016 r.).* Uman, 6.

13. *Otsinka popytu na profesiyi, yaki zatrebuvani na rynku pratsi.* [Assessment of the demand for professions that are in demand in the labor market]: *Rezultaty doslidzhennya v ramkakh proekty «Ekonomichne ta sotsialne vidnovlennya Donbasy»* – [Elektronnyy resurs. – Rezhym dostupu:

https://www.kiis.com.ua/materials/pr/20151230_PROO_N/Report_Employment_KIIS_final_ukr.pdf]

14. «Pro elektronni osvichni resursy», *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23.11.2011 № 1341 «Pro zatverdzhennya natsionalnoy ramky kvalifikatsiyi».* [«On electronic educational resources», Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 23.11.2011 № 1341 «On Approval of the National Qualifications Framework». – [Elektronnyy resurs. – Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show//1341-2011-p.>]

15. *Profesiyna osvita (Kompyuterni tekhnolohiyi). Kafedra informatsiynykh kompyuternykh ta polihrafichnykh tekhnolohiy. Ukrayinska inzhenerno-pedahohichna akademiya.* [Professional education (Computer technologies). Department of Information Computer and Printing Technology. Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy]. – [Elektronnyy resurs. – Rezhym dostupu: <http://ikpt.uipa.edu.ua/ru/abit/specialities/it/?lang=ua>]

16. *Fakultet kompyuternykh nauk ta informatsiynykh tekhnolohiy. Lutskyy natsionalny tekhnichnyy univertsytet.* [Faculty of Computer Science and Information Technologies. Lutsk National Technical University]. – [Elektronnyy resurs. – Rezhym dostupu: <http://lutsk-ntu.com.ua/uk/fakultet-kompyuternih-nauk-ta-informatsiynih-tehnolohiy>]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

САЖІЄНКО Олександр Петрович – аспірант Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Наукові інтереси: комп'ютерні технології навчання.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SAZHIIENKO Alexandr Petrovich – Postgraduate Student at Pavlo Tychna Uman State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: computer technology learning.

Рецензент – д. п. н. професор Черкасов В. Ф. Стаття надійшла до редакції 29. 09. 2018 р.

УДК 378.091.313.33 – 026.15:78

СИДОРЕЦЬ Тетяна Володимирівна – асистент кафедри музичного мистецтва факультету культури і мистецтв Львівського національного університету імені Івана Франка e-mail: tsydorets@yandex.ru

ІННОВАЦІЙНІ ТА ТРАДИЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА У ФОРТЕПІАННОМУ КЛАСІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Самостійна робота студента на сучасному етапі повинна стати

основою вищої освіти, важливою частиною процесу підготовки кваліфікованих фахівців. Її актуальність тісно пов'язана з завданням

інтенсифікації навчання, посилення його розвиваючого ефекту. Навряд чи студент, не підготовлений у вузі самостійно добувати знання, зможе легко розвинути в себе ці якості під час свого вчителювання. Відомо, що розумовий розвиток студента дає дійсно повноцінні результати, коли він опирається на фундамент активної, самостійної роботи. Отже, культивування інтелектуальної активності і на її основі самостійного підходу студента до розв'язання тих чи інших конкретних завдань – найважливіша мета для викладача будь-якої спеціальності, мета, ігнорування якої межує з серйозним педагогічним прорахунком. Як складне педагогічне явище самостійна робота студента – це особлива форма навчальної діяльності, спрямована на формування самостійності студентів у засвоєнні ними сукупності знань, умінь, навичок, що здійснюються за умови запровадження відповідної системи організації усіх видів навчальних занять. За Болонською угодою навчальний час самостійної та індивідуальної роботи регламентується і повинен становити не менше ніж 50% загального обсягу трудомісткості навчання [4]. У ВНЗ Польщі цей вид роботи займає близько 55%, у США – близько 60%, у ВНЗ Німеччини аналогічний вид роботи займає близько 65% академічного часу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані зі стимулюванням розумової самостійності учнів в процесі навчання, з давніх часів привертало увагу багатьох представників світової педагогічної думки – Я. Коменського, І. Песталоцці, А. Дістервега та інших. Дидактичне кредо А. Дістервега, для прикладу, знайшло своє чітке втілення в наступній настанові вчителям: «Спонукай учня ретельно опрацьовувати матеріал, укорінюючи це йому в звичку настільки, щоби він не міг поступати інакше, почувався неспокійним, коли цього не робиться; щоби він відчував в цьому внутрішню потребу. Подібно тому, як ніхто не може замість нього, тобто з користю для нього, їсти, пити та перетравлювати їжу, так ніхто інший не може в жодному відношенні бути його заступником. Він повинен всього досягнути сам» [8, с.168]. Ці положення були доповнені та збагачені К. Ушинським, насамперед в тій частині, що стосується ролі і функції педагога у формуванні здатності самостійно мислити і діяти. Згідно з К. Ушинським, необхідно, щоби учні, а тим паче студенти вузів, працювали по можливості самостійно, а педагог керував цією самостійною діяльністю і давав для неї матеріал. Серед сучасних досліджень слід відзначити роботи І. О. Ростовської, Г. Ніколаї,

Г. Падалки, М. Башевської, М. Колеснікової, Лі Сіюнь та інші.

Мета статті – підкреслити провідну роль самостійної роботи в процесі навчальної діяльності студентів та розглянути педагогічні процеси, які справляють вплив на її ефективність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес формування навичок самостійної роботи студента означає необхідність виховувати в ньому здатність самостійно осягати всі компоненти діяльності – організаційний, змістовий, контролюючий. Цей підхід передбачає відмову від універсальних форм, методів, прийомів навчання та виховання, натомість, передбачається варіативність залежно від індивідуальних здібностей та особливостей кожного студента. В суто педагогічному аспекті проблема виховання самостійності студента-музиканта порушує і методи викладання, і засоби навчання, і форми організації навчальної діяльності у виконавському класі. В. Л. Ортинський подає наступне визначення самостійної роботи: «Самостійна робота студента (СРС) – це самостійна діяльність-учіння студента, яку науково-педагогічний працівник планує разом зі студентом, але виконує її студент за завданнями та під методичним керівництвом і контролем науково-педагогічного працівника без його прямої участі» [7, с. 249]. Форми організації процесу навчання розкриваються через способи взаємодії педагога зі студентом під час розв'язання дидактичних завдань. Вони виявляються за допомогою різних шляхів керування діяльністю, спілкуванням, відносинами. У них реалізується зміст освіти, освітні технології, стилі, методи і засоби навчання

Виховання самостійності та ініціативи у студента диктує іноді педагогу доцільність тимчасового відходу в сторону від роботи, якою займається учень, невтручання в процеси, які відбуваються в свідомості учня. «Найгірше, – писав видатний фортепіанний педагог О. Гольденвейзер, – коли учень сліпо наслідує вказівки педагога, а сам не думає. Розвиток самостійності учня повинен починатися якомога раніше» [2, с. 29]. Однак неправильним було б уважати, що націленість на розвиток творчо незалежного, індивідуально стійкого мислення дозволяє викладачу залишити дії студента цілком без контролю. Надаючи широкий простір особистій ініціативі студента, в проблемних випадках необхідно належним чином регламентувати його роботу, абсолютно точно та конкретно показувати, що і як треба зробити. Надання готової інформації, метод прямого інструктажа несе в собі за певних обставин багато корисного в

музичній педагогіці. Адже студент не володіє досвідом, який дозволяв би йому справитись абсолютно з усіма проблемами. Крім того, асіміляція певної суми готових професійних знань заощаджує енергію та час студента.

Отже, методи викладання, що стимулюють ініціативу та самостійність студента (пошукай, подумай, спробуй...) та методи так званої авторитарної педагогіки (запам'ятай то, зроби так) повинні бути гармонійно збалансованими. Співвідношення цих методів може мінятися в залежності від ситуацій, які виникають у навчанні, та рівня розвитку інтелектуальної активності студента. Ці фактори обумовлюють різноманітність форм впливу на студента і потребують гнучкої, пластичної педагогічної тактики. Що стосується стратегічного завдання, то воно залишається незмінним, і визначити його можна відомим висловлюванням Г. Нейгауза: «зробити як можна швидше і ґрунтовніше так, щоб бути непотрібним учневі... тобто прищепити йому самостійність мислення, методів роботи, самопізнання та вміння досягати мети, які і називаються зрілістю» [5, с. 147].

Самостійну роботу студента можна кваліфікувати за різними критеріями. За рівнем обов'язковості її можна поділити на обов'язкову, визначену навчальними планами і робочими програмами (виконання домашніх завдань при підготовці до занять з предмету фортепіано та різновиди завдань, які виконуються під час роботи над матеріалом педагогічної практики.) та рекомендовану (участь у концертах, культурно-мистецьких заходах, конференціях тощо). За рівнем прояву творчості самостійну роботу можна розділити на репродуктивну, що здійснюється за певним зразком (розв'язування типових завдань, що вимагають осмислення, запам'ятовування і простого відтворення раніше отриманих знань) та евристичну, спрямовану на вирішення проблемних завдань, отримання нової інформації.

Виходячи з теорії та практики педагогічних технологій розвиваючого навчання в умовах навчального процесу наведемо чотири основних музично-дидактичних принципи, які, зібрані воедино, здатні утворити достатньо міцний фундамент цього процесу у виконавських класах. Збільшення обсягів музичного матеріалу, що використовується в навчально-педагогічній роботі, розширення репертуарних рамок за рахунок звернення до якомога більшої кількості музичних творів, більшого кола художньо-стильових явищ, засвоєння, більшого об'єму знань – перший з названих принципів. Прискорення темпів проходження певної частини навчального матеріалу, настановлення на оволодіння

необхідними виконавськими вміннями і навичками в стислі відтинки часу – таким є другий принцип, зумовлений першим і існуючий з ним в нерозривній єдності. Збільшення міри теоретичної місткості знань, використання в ході уроку якомога ширшого діапазону інформації музично-теоретичного та музично-історичного характеру, тобто інтелектуалізація уроку; збагачення свідомості студента розгорнутими системами уявлень і понять – все це відображає сутність третього принципу. Четвертий принцип вимагає відходу від пасивних мнемічно-репродуктивних способів діяльності, підкреслює необхідність такої роботи з матеріалом, в якій з максимальною повнотою проявлялись би самостійне мислення та творча ініціатива студента. Останній принцип набуває в сьогоденні особливої важливості.

Однією з ефективних форм роботи над формуванням самостійного мислення студента є ескізне опрацювання музичних творів. Оволодіння матеріалом в цьому випадку не доводиться до високого ступеня завершеності, концертно-виконавської досконалості, а при потребі доводиться до більш високого рівня виконання. Для студентів спеціальності «Музична педагогіка і виховання» така форма роботи є не тільки першочерговим завданням розширення музичного кругозору, але й необхідною умовою збагачення репертуарного багажу, який він зможе використовувати в подальшій своїй педагогічній діяльності. Музиканту, який працює в школі, необхідний цілий комплекс практичних умінь і навичок, який включає в себе читання з листа, акомпанемент вокального і танцювального репертуару, читання хорової партитури, виконання творів для сприймання музики, а також гармонізація і підбір фактурних варіантів супроводу. Це можливо лише тоді, коли студент має міцний, ґрунтовний запас піаністичних навичок і широкий репертуарний багаж.

Незалежно від того, чи студент опрацьовує обов'язкову програму, визначену навчальним планом, чи рекомендовану для самостійної роботи (наприклад, репертуар педагогічної практики або твори з програми найменшої складності), корисно дотримуватись рекомендацій щодо того, як в найкоротший термін побудувати роботу над самостійним опануванням музичного твору.

Вибираючи репертуар для самостійної роботи, в першу чергу доцільно орієнтуватись на практичний матеріал програм з музичних занять в дошкільних установах та середній школі. Роботу над твором доцільно розділити на декілька етапів. На першому етапі повинні бути поставлені і виконані такі першорядні

завдання: звуковисотна точність тексту; точність ритму, правильний вибір засобів для подолання ритмічних проблем (диригування ритмічного малюнку); раціональний підбір аплікатури; точне виконання штриха як одного з головних засобів музичної виразності; обдумування педалізації; визначення суто піаністичних проблем та способів їхнього усунення.

Другий етап – це побудова драматургії твору, вирішення питань його інтерпретації. Оскільки, зазвичай, для самостійного вивчення вибираються менш складні твори, студент цілком спроможний здійснити попередній музично-теоретичний аналіз твору самостійно. Важливо зрозуміти логіку мелодичного та гармонічного розвитку, відчуття рух мелодичної енергії, інтонаційні та ладові тяжіння. Корисним методом роботи над мелодією є її проспівування. Така робота дає попереднє уявлення про ті виконавські завдання, які повстануть перед піаністом в його подальшій роботі над твором. На цьому етапі визначаються динаміка твору відповідно до динаміки розвитку художнього образу та формоутворення п'єси, кульмінація всього твору та окремих його розділів, уточнюється педалізація та необхідні агогічні відхилення. На другому етапі можлива консультативна допомога викладача.

Третій етап – цілісне оформлення п'єси – починається з того моменту, коли студент в стані заграти всю п'єсу напам'ять, достатньо змістовно та технічно точно і впевнено, в потрібному темпі. Під час такого пробного виконання потрібно визначити ті моменти, які ще не відповідають потрібним вимогам виконання, і знайти способи усунення проблем. На останньому етапі, якщо твір призначений для використання в педагогічній практиці, студент працює над анотацією твору, готує бесіду з дітьми в школі або в садочку. Таким чином в його педагогічно-творчому багажі накопичується готовий матеріал, яким він може вільно оперувати в своїй майбутній професійній діяльності. Однак в процесі творчої роботи можуть виникнути непередбачені проблеми. В такому випадку варто звернутись до викладача за порадою, скористатись можливістю знайти в бібліотеці потрібну методичну, музикознавчу, довідкову літературу.

Як бачимо, педагогіка вищої школи, як і інші галузі загальної педагогіки, може розв'язувати поставлені завдання з предмети основне фортепіано лише у взаємодії з іншими предметами (музична література, диригування, постановка голосу, гармонія). Саме від того, наскільки розвинені міждисциплінарні зв'язки при викладанні дисциплін, залежить

міждисциплінарна інтеграція, а значить і комплексна підготовка

Поряд з сольним репертуаром придатним матеріалом для самостійної роботи у фортепіанному класі можуть послужити різного роду аранжування оперних, симфонічних, камерно-інструментальних та вокальних творів, чотириручні або інші види ансамблів. Ансамблева гра є інтерактивною формою діяльності, яка відкриває чудові можливості для всебічного та широкого ознайомлення з музичною літературою різних художніх стилей, історичних епох. Цей вид творчої взаємодії студентів допомагає сформувати і навички концертмейстерської роботи. Адже головною відмінною рисою концертмейстерської діяльності є необхідність розвитку вміння слухати не лише себе, але і партнера.

Формування соціально активної особистості вимагає використання нестандартних форм педагогічної взаємодії. Однією з таких форм є моделювання рольових ситуацій як засобу розвитку творчого потенціалу майбутнього фахівця. Рольова гра дає змогу відтворити будь-яку проблемну ситуацію в «ролях». Вона спонукає студентів до психологічної переорієнтації. Вони усвідомлюють себе як осіб, які мають певні права та обов'язки і несуть відповідальність за прийняте рішення. Такий метод інтенсифікує розумову працю, сприяє швидкому і глибокому засвоєнню навчального матеріалу. Ось приклади моделювання рольових ситуацій, які можна використовувати під такими умовними назвами.

«Учитель та учень». Один студент виконує твір, інший виступає в ролі викладача, застосовуючи набуті знання з методики та виконавської практики. Передбачається інтерактивне спілкування обох студентів. Або «Лектор-музикознавець», коли студент в анотації до твору на сприймання відшліфовує свої вербальні вміння, необхідні в спілкуванні з дітьми в школі на уроках музики. Рольова ситуація «Уяви себе композитором» вчить студента при підборі супроводу до пісні не тільки використовувати готові формули фактурних варіантів акомпанементу, а і привносити в супровід елементи власної творчості. В ігровій ситуації «Уяви себе диригентом симфонічного оркестру» студент отримує завдання оркеструвати окремі партії фортепіанного ансамблевого перекладу симфонічного або оперного твору (наприклад, симфонічного антракту до IV дії опери Ж. Бізе «Кармен»), а потім продиригувати уявним симфонічним оркестром. Очевидно, що таке завдання під силу старшокурсникам, оскільки для його виконання треба володіти достатнім обсягом

слухових вражень, знати розташування інструментів в симфонічному оркестрі. Контрольне завдання полягає в порівнянні своєї гіпотези з оригіналом (клавіром опери).

Надзвичайно ефективним засобом оптимізації музично-педагогічної освіти є використання інформаційно-комунікаційних технологій. Ознайомлення з записами музики у виконанні видатних піаністів є дієвим засобом художньо-творчого розвитку студентів.

Для поетапного контролю самостійної роботи студента доцільно розробити комплекс контрольних питань, які допоможуть студентові в опануванні навчальних завдань. Обов'язковою умовою по завершенні самостійної роботи є аналіз та оцінювання її результатів. Студент повинен вміти сам дати оцінку результатів своєї діяльності. З боку викладача підкреслюються позитивні сторони виконання, даються рекомендації, спрямовані на усунення недоліків.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. У провідних вищих навчальних закладах світу основою підготовки фахівців вважають самостійну роботу студентів. Керівництво університету цілком розділяє цю думку і багато часу приділяє організації цієї форми навчальної роботи. Самостійна робота сприяє формуванню високої культури розумової праці студентів, допомагає сформувати корисні навички та вміння, служить головним засобом перетворення знань у переконання. Підготовленість молодого спеціаліста до професійної роботи після закінчення навчального закладу є вирішальним критерієм його повноцінності як фахівця.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Анохін В. Технічне та дидактичне забезпечення самостійної роботи студентів. / В. Анохін // Вища школа. – № 9–10. – 2015. – С. 80–95.
2. Гольденвейзер Е. И. Записи уроков А. Б. Гольденвейзера. // В классе А. Б. Гольденвейзера. / Составители Д. Д. Благой, Е. И. Гольденвейзер. – Москва. – «Музыка». – 1986. – 211 с.
3. Мірошніченко О. Організація самостійної роботи студентства як предмет сучасного наукового пізнання. / О. Мірошніченко. // Педагогічна освіта і наука в умовах класичного університету: Зб. наукових праць, т.2 / За ред. М. Євтуха, Д. Герцюка, К. Шмида. – Львів. – ЛНУ імені Івана Франка. – 2013. – С. 78–89.
4. Нагасв В. М. Методика викладання у вищій школі: Навчальний посібник / В. М. Нагасв. – Київ. – «Центр учбової літератури». – 2007. – 232 с.
5. Нейгауз Г. Г. Об искусстве фортепианной

игры / Г. Г. Нейгауз. – Москва. – «Музыка». – 1988. – 240 с.

6. Орел Л. О. Педагогічні умови організації самостійної роботи студентів у контексті реформування вищої освіти України / Л. О. Орел // Нові технології навчання: Науково-методичний збірник. – Вип. 76. – Київ. – 2013. – С. 265–270.

7. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник / В. Л. Ортинський. – Київ. – «Центр учбової літератури». – 2009. – 471 с.

8. Цыпин Г. М. Обучение игре на фортепиано. – Москва: «Просвещение». – 1984. – 174 с.

REFERENCES

1. Anokhin, V. (2015). *Tekhnichne ta dydaktychne zabezpechennia samostijnoi roboty studenta*. [Technical and didactic of self-motivated robot students]. Kyiv.
2. Goldenweizer, E. I. (1986). *Zapisi urokov A. B. Goldenveizera*. [Lesson recordings A. B. Goldenweizer]. Moscow.
3. Miroshnichenko, O. (2013). *Organizatsiia samostijnoi roboty studentstva jak predmet suchasnogo naukovoogo piznannia*. [The organization of self-study robotics is the subject of a great science]. Lviv.
4. Nagaev, V. M. (2007). *Metodyka vykladannia u vyshchij shkoli*. [The technique of the invasion of all schools]. Kyiv.
5. Neygauz, G. G. (1988). *Ob iskusstve fortepiannoii igry*. [On the art of piano playing]. Moscow.
6. Orel, L. O. (2013). *Pedagogschni umovy organizatsii samostijnoi roboty studentiv u konteksti reformuvannia vyshchoi osvity Ukrainy*. [Pedagogical minds of the organizations of self-motivated students at the context of reform of Ukraine's Ukraine]. Kyiv.
7. Ortynskyi, V. L. (2009). *Pedagogika vyshchoi shkoly*. [Pedagogy of school]. Kyiv.
8. Tsypin, G. M. (1984). *Obuchenie igre na fortepiانو*. [Learning to play the piano]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

СИДОРЕЦЬ Тетяна Володимирівна – асистент кафедри музичного мистецтва факультету культури і мистецтв Львівського національного університету імені Івана Франка.

Наукові інтереси: проблеми фортепіанної педагогіки.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SYDORETS Tetyana Volodymyrivna – Assistant of the Department of Musical Art of the Faculty of Culture and Arts, Lviv Ivan Franko National University.

Circle of scientific interests: problems of piano pedagogy.

Рецензент – д. п. н. професор Черкасов В. Ф.
Стаття надійшла до редакції 23. 09. 2018 р.